

НИКОЛАЄВА Т. О., студент, ОНЕУ

МАРИНОВ Д. М., PhD, ст. викл., ОНЕУ

ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бюджетний дефіцит є одним із ключових фінансових індикаторів, що відображає стан державних фінансів. Його наявність свідчить про перевищення обсягу видатків над доходами. В умовах глобальних економічних потрясінь, а для України – ще й повномасштабної війни, проблема дефіциту бюджету набуває особливої ваги. Починаючи з 2022 року, дефіцит бюджету трансформувалася з економічної аномалії в механізм забезпечення життєздатності держави, проявляючи як переваги, так і численні ризики [1, с. 311].

Причини виникнення бюджетного дефіциту мають комплексний характер і поділяються на внутрішні та зовнішні. Для України до основних чинників належить зростання воєнних видатків, які в умовах війни займають критично важливу частину бюджету. Додатковим тягарем стає підвищення обсягу соціальних трансфертів, необхідних для підтримки населення. Зниження економічної активності та, відповідно, доходів бюджету лише посилює дисбаланс між доходами і видатками. Зовнішні фактори – інфляція, валютна нестабільність, енергетичні кризи – також поглиблюють фіскальну нестабільність [2, с. 86]. У таких умовах пріоритетність фінансування зміщується на оборонний сектор, тоді як соціально-економічні програми фінансуються залишковим принципом [3].

Незважаючи на часто негативне сприйняття, бюджетний дефіцит має як недоліки, так і певні переваги. Серед ключових ризиків – зростання державного боргу через необхідність запозичень для покриття дефіциту [4]. Це створює боргове навантаження на майбутні покоління та обмежує фіскальний простір у довгостроковій перспективі. Надмірне внутрішнє запозичення здатне витіснити

приватні інвестиції, спричиняючи зростання вартості кредитування та зниження ділової активності. Фінансування дефіциту за рахунок грошової емісії призводить до інфляційного тиску, що зменшує купівельну спроможність населення [1, с. 309]. Додатковий ризик становить зростання залежності від міжнародних кредитів і грантів, що посилює зовнішній вплив на економічну політику країни [3].

Водночас наявність дефіциту відкриває можливості для гнучкого реагування на кризові ситуації. Це насамперед – оперативне фінансування оборони, підтримки населення та відновлення інфраструктури [1, с. 314]. Крім того, дефіцитні бюджети можуть стимулювати економічну активність через приплив зовнішніх та внутрішніх ресурсів, що сприяє створенню робочих місць та активізації виробництва [4]. У кризових умовах дефіцит виступає інструментом для маневру в борговій політиці, що дозволяє залучати пільгові кредити, міжнародну допомогу та гранти, зменшуючи навантаження на внутрішній фінансовий ринок [3].

Ефективне управління дефіцитом передбачає диверсифікацію джерел фінансування – випуск внутрішніх облігацій, залучення міжнародної допомоги, розвиток партнерств із фінансовими організаціями. Не менш важливою є оптимізація бюджетних витрат – шляхом підвищення прозорості, контролю та результативності фінансування. Одним із ключових напрямів є розвиток внутрішнього фінансового ринку як умови для поступового зниження залежності від зовнішніх запозичень. Після завершення активної фази війни держава має реалізувати етапну фіскальну консолідацію задля відновлення фінансової стабільності [4].

Отже, бюджетний дефіцит в умовах воєнної економіки не слід розглядати виключно як негативне явище або ознаку неефективності державної фінансової політики. Навпаки, за умов системного підходу та стратегічного управління дефіцит може перетворитися на важливий інструмент подолання кризових ситуацій, підтримки соціально-економічної стабільності та зміцнення обороноздатності держави. У реаліях сучасної України, що перебуває у стані

широкомасштабної війни, дефіцит виконує роль фінансового буфера, який забезпечує гнучкість державного бюджету та дозволяє оперативно реагувати на виклики, пов'язані як з безпековими, так і з гуманітарними загрозами.

Позитивним аспектом є також здатність дефіцитного бюджету стимулювати економічну активність шляхом залучення ресурсів до національної економіки, що особливо важливо у періоди рецесії та зниження інвестиційної привабливості. У той же час, надмірна залежність від боргових запозичень і зовнішнього фінансування потребує уважної фіскальної дисципліни, чіткої координації між фінансовими інституціями та ефективної політики управління ризиками.

Для мінімізації довгострокових загроз, пов'язаних із накопиченням державного боргу, інфляційним тиском та зростанням зовнішньої залежності, необхідно впроваджувати інструменти фіскальної консолідації, підвищувати прозорість і результативність бюджетних витрат, а також активно розвивати внутрішній фінансовий ринок як стабілізуючий фактор. Тільки в умовах виваженої, далекоглядної бюджетної політики дефіцит може виконувати конструктивну роль – як антикризовий механізм сьогодення для відновлення сталого розвитку в майбутньому.

Список літератури:

1. **Сочка К., Перчі О.** Дефіцит бюджету: причини виникнення та джерела фінансування на національному та місцевому рівнях. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics. 2025. Вип. 9. С. 306-308.
2. **Вергелюк Ю. Ю.** Використання ринкових джерел фінансування дефіциту державного бюджету в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2022. № 24(52). С. 84-89.
3. **Горин В. П., Квасниця О. В., Романків А. А.** Тенденції фінансування бюджетного дефіциту та пріоритети боргової політики в умовах війни. Ефективна економіка. 2023. № 9. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/2152> (дата звернення: 09.11.2025).
4. **Буряченко А. Є., Болдова А. А., Москаленко Н. В.** Фінансування дефіциту державного бюджету: маневреність у контексті управління державним боргом. Економіка та суспільство. 2023. № 53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2646/2563> (дата звернення 10.11.2025).

Бібліографія: Ніколаєва Т. О., Маринов Д. М. Дефіцит бюджету як стратегічний інструмент державної політики в умовах війни / **Т. О. Ніколаєва, Д. М. Маринов** // Дослідження та оптимізація економічних процесів : тези 22-ї Міжнар. наук.-практ. конф. «Оптимум-2025», 9–11 грудня 2025 р. / за заг. ред. Строкова Є. М. ; Нац. техн. ун-т «Харків. політех. ін-т» та ін. Харків : НТУ «ХП», 2025. – С. 151-153.